

Materialet innehåller tre övningar:

- 1. Läs och reflektera**
- 2. Interaktiv övning**
- 3. Berätta om ditt EU**

1. Läs och reflektera

Denna övning syftar till ökad kunskap, reflektion och fördjupning kring tre högaktuella EU-frågor; federalism, bankunionen och Nordens roll i Europas framtid. Tre på området etablerade personer har för Global Utmanings räkning skrivit texter på respektive tema. Texterna finns nedan och även i publikationen "Nordiska röster om Europas framtid".

Göran Rosenberg, svensk författare och journalist, skriver om behovet av ökad samverkan och förespråkar federalism som en lösning på Europas kris. **Erik Berglöf**, chefsekonom vid European Bank for Reconstruction and Development, skriver att en bankunion kan bli en första byggsten i ett mer demokratiskt förankrat EU och menar att bildandet av en bankunion är en del i lösningen på Europas kritiska utmaningar. **Astrid Thors**, ledamot av Finlands riksdag för Svenska Folkpartiet och tidigare Europaparlamentet, efterfrågar ökat samarbete mellan de nordiska länderna och förespråkar att Norden ska "gå före" genom att fördjupa samarbetet inom utrikesförvaltning, forskning och fri rörlighet.

Till de tre texterna finns knutna frågeställningar som problematiserar författarnas ståndpunkter och uppmanar till egna reflektioner. Övningen kan knytas samman i diskussion eller genom skrivövning. Tänk på att dessa författare för fram förslag, där det också finns diametralt olika uppfattning från andra politiker, författare och ekonomer. Vårt projekt vill ge inspiration till mer debatt!

Europas framtid – om inte federalism så vad?

Av Göran Rosenberg

Länge var ordet federalism tabu i diskussionen om EU:s framtid. Ett federalt Europa ansågs liktydigt med en europeisk superstat vilket räckte för att göra ordet politiskt omöjligt och tysta all debatt. En superstat skulle göra slut på demokratin och förvandla Europas nationalstater till maktlösa transportkompanier för centrala diktat från Bryssel. Förespråkare för en europeisk demokratisk nivå betraktades i bästa fall som blåögda drömmare, i värsta fall som makthungriga eurokrater med storhetsvansinne.

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

Det demokratiska underskottet i EU var ju annars obestridligt. De stora politiska besluten på EU-nivån fattades i slutna diplomatiska förhandlingar mellan nationellt valda ledare med ansvar enbart inför sina egna väljare, och inte i öppna diskussioner mellan europeiskt valda ledare med ansvar inför väljarna i hela EU. Inför långtgående EU-direktiv med direkt inverkan på nationella lagar och traditioner hade de nationella parlamenten mycket lite att sätta emot. Det folkvalda Europaparlamentet har fortfarande svag förankring i nationella opinioner, för att inte tala om de "europeiska" partigrupperingar som befolkar det. Jag skulle gissa att få svenska väljare ens vet namnet på någon av "sina" EU-parlamentariker.

Redan efter Maastrichtfördraget 1992 borde det rimligen ha stått klart att den långtgående ekonomiska integration som där stadfästes, för att inte tala om den gemensamma valutan, skulle komma att kräva en delvis samordnad finanspolitik, ja rent av en finanspolitisk union. Detta skulle i sin tur komma att ställa krav på delvis samordnade budgetar och om nödvändigt överföringar av skattepengar från ett land till ett annat (det som idag kallas transferunion) för att möta förutsägbara asymmetriska obalanser mellan olika delar av eurozonen. Detta skulle bli synnerligen viktigt i synnerhet i en valutaunion med relativt höga trösklar för arbetskraftens rörlighet och med påtagliga skillnader i ekonomisk prestation och produktivitet.

Inget av detta sades rakt ut, allra minst i Sverige, där euroanslutningen framställdes som ett huvudsakligen ekonomiskt beslut, vilket gjorde ja-kampanjen till en relativt enkel måltavla för motståndarsidan eftersom de ekonomiska fördelarna av en anslutning var minst sagt osäkra. Den politiska förutsättningen för valutaunionen, nämligen en finanspolitisk union och en bankunion (för att gemensamt reglera, garantera och övervaka hårt sammanvävda banksystem), vågade ingen på anhängarsidan lyfta fram.

Med den potentiellt ödesdiga eurokrisen har det sent omsider (och kanske för sent) blivit uppenbart att räddningen av valutaunionen och därmed av den europeiska unionen såsom vi hittills känt den, förutsätter att en långt djupare politisk integration än vad som hittills varit möjlig att ens diskutera. Valutaunionen i sin nuvarande form och omfattning kan i alla händelser inte räddas inom ramen för vad som i politiskt hänseende fortfarande är en mellanstatlig gemenskap, där var och en i första hand ser till sina nationella intressen också när dessa går ut över det gemensammas bästa.

Fångarnas dilemma

EU i sin nuvarande form är därvid ett klassiskt exempel på vad som i spelteorin brukar kallas fångarnas dilemma och som innebär en situation där ett antal människor står inför valet att antingen fatta ett beslut som till synes är bäst för var och en men som sammantaget är sämre för alla, eller att fatta ett beslut som till synes är sämre för var och en men som sammantaget är bäst för alla. För att ta sig ur fångarnas dilemma måste var och en för sig lita på att alla andra fattar det beslut som till synes är sämre för var och en men som i själva verket är bäst för alla. Brister det i tilliten mellan beslutsfattarna är risken stor att var och en för sig kommer att förstöra för alla. En fråga om förtroende kort sagt, vilket för övrigt en federation också är. Ordet federation kommer i alla händelser från latinets *foedus* som betyder fördrag och är härlett från *fidus* som betyder pålitlig.

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

Att federation likväl blivit ett omöjligt ord i den europeiska debatten kan mot den bakgrunden te sig anmärkningsvärt, eftersom federationen är en europeisk idé, eller åtminstone romersk, och inte, som många tycks tro en amerikansk.

Federationen är kanske den mest sofistikerade formen av demokrati, eftersom den baserar sig på ett antagande om mänsklig mångfald och konflikt stället för ett antagande om homogenitet och konsensus. Den amerikanska federationens grundare sökte en konstitutionell form som skulle kunna härbärgera konflikter mellan skilda stater, traditioner och intressen. Vi ska inte glömma att det tidvis rådde krigsliknande tillstånd mellan de oförenade amerikanska staterna, inte heller att den amerikanska federationens slutgiltiga stadfästande krävde ett blodigt inbördeskrig.

Den amerikanska federationens motto E pluribus unum, enhet i mångfald, borde i alla händelser vara minst lika relevant för ett Europa där sviterna av mellanstatliga krig och konflikter varit än mer och behovet av något slags gemensam ordning därför större.

I Europa har ingen som vågat nämna tanken en europeisk federation någonsin hävdad att den borde ersätta nationalstaten. Tvärtom kan en europeisk federation bara konstitueras av dess nationalstater. En europeisk federation skulle på långa vägar när inte kunna bli lika vittomfattande som den amerikanska eftersom europeiska staterna inte bara skils åt av skilda intressen utan också av skilda språk, samhällssystem, kulturer och historiska erfarenheter.

Fram till nu har nationella konflikter och särintressen ganska väl kunnat ackommoderas inom ramen för en framgångsrik ekonomi och växande gemensamma resurser (om än delvis byggda på pantsättningen av framtida tillgångar), men i den pågående krisen har behovet av en gemensam europeisk politik blivit akut, kanske livsavgörande. Utan förmågan att fatta gemensamma, demokratiskt legitima och någotsånär verk samma beslut när det gäller finanspolitik och penningpolitik kommer med stor säkerhet den europeiska gemenskapen att holkas ur och delarna bli större än helheten. Av ett fördrag byggt på tillit mellan vänskapligt sinnade nationer riskerar att bli ett fördrag sönderslitet av misstro och konflikter.

Kanske har misstron och redan blivit för stor för att en demokratisk politik på EU-nivå ens ska vara tänkbar, i synnerhet i ett läge när en sådan politik är förenad med mycket stora krav på tilltro och självuppoffring (ja, rentav transfereringar av skattemedel från ett land till ett annat). När ordet federation nu sent omsider, och under galgen, återuppväcks av europeiska politiker är uppförsbacken brantare än någonsin.

Misstag starta i ekonomin

Det historiska misstag som en gång gjordes var att spänna ekonomin för politiken, att börja med den europeiska marknaden i tron att den europeiska politik som en sådan marknad krävde med tiden skulle falla som en mogen frukt. Den gränslösa marknaden skulle bokstavligen föra de europeiska nationerna och medborgarna närmare varandra och få dem att lära känna varandra och börja lita på varandra och med tiden göra dem mogna att utvidga ett huvudsakligen ekonomiskt fördrag till ett fördrag om en gemensam europeisk politik byggt på demokratiskt legitima val och beslut.

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

Nu kan vi sent omsider konstatera att det inte blev så, och en av anledningarna, tror jag, var föreställningen att en europeisk gemenskap skulle kunna bygga på samma typ av samhörighet som nationen. Eller på det som med Ferdinand Tönnies kallade Gemeinschaft, en samhörighet baserad på en sfär av delade minnen och erfarenheter, liksom på gemensamma religiösa, professionella eller intellektuella traditioner och släktskaper. Relationer i Gemeinschaft drivs främst av vad Tönnies kallar naturlig vilja eller Wesenwille, medan relationer i vad Tönnies kallar Gesellschaft, drivs av rationell vilja, eller Kürwille.

Den typiska formen för en Gesellschaft-relation är det formella avtalet eller kontraktet. Den typiska formen för en Gemeinschaft-relation är den informella förpliktelsen. Gesellschaft-relationer blir förhärskande i samhällen där samhörigheten och tilliten i allt högre grad måste bygga på opersonliga relationer mellan människor med skilda erfarenheter och traditioner, för att inte tala om skilda språk. En demokratisk europeisk federation, om den någonsin ska bli möjlig, måste vara baserad på en samhörighet mellan människor som huvudsakligen litar på att varje nation för sig, i eget intresse och av rationell vilja, agerar i allas gemensamma intresse.

De återkommande kriserna och bakslagen i den europeiska processen mot ökad politisk samhörighet, idag i formen av finansunion och bankunion för att rädda euron, visar om inget annat att inte ens den mest omfattande ekonomiska gemenskap har lyckats frambringa den nationsöverskridande tillit som krävs för att hantera de ekonomiska, sociala och kulturella konflikterna i ett gränslöst Europa. Varje framtid för Europa är en framtid där vitt skilda nationer med vitt skilda intressen och kulturer antingen skapar en gemensam ordning för sig själva – eller en gemensam oordning som alla kommer att förlora på, inte minst Europas små nationer. Fångarnas dilemma kommer Europa inte undan.

Finns det någon väg ut ur detta? Kan förtroendet mellan Europas nationer återupprättas och rentav stärkas, så att de beslut som är bäst för alla kan fattas av var och en? Just nu verkar det inte så, inte ens under galgen.

Vad som tills vidare saknas är den gemensamma offentliga arena som krävs för att skilda nationella intressen och positioner, var för sig demokratiskt legitima, ska kunna konfronteras, jämkas och samordnas. Vad som saknas är en öppen och demokratisk politisk process som kan ersätta den slutna mellanstatliga diplomati som hittills cementerat de nationella särintressen. Vad som saknas är den federalism som nyss inte var möjlig att ens nämna, och som det nu kan vara för sent att ens sätta upp på dagordningen.

Nordisk federation

I det perspektivet är det kanske hög tid att återuppväcka och förstärka den nordiska politiska gemenskapen, inte som ett alternativ till den europeiska federation som idag verkar närmast utopisk, utan som ett långsiktigt steg på vägen mot en sådan.

De nordiska förutsättningarna torde därvid vara optimala. Länderna är i många avseenden lika varandra, förtroendet mellan dem är fortsatt högt, språken så lika man kan begära, de sociala

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

välfärdssystemen byggda på ungefär samma idéer, de mångkulturella utmaningarna i stort sett desamma. Även om de kulturella skillnaderna mellan länderna inte ska underskattas förblir de nordiska länderna i omvärldens ögon en naturlig regional gemenskap med synnerligen goda förutsättningar för offentlig kommunikation och kulturellt utbyte.

Kanske måste något väsentligt stå på spel för att idén om Norden som politisk gemenskap, kanske på sikt en federation, åter ska bli intressant och relevant. I varje fall måste den av Nordens regeringar börja uppfattas som en del av lösningen på de utmaningar som vart och ett av de nordiska samhällen står inför; den hotande försvagningen av den europeiska sammanhållningen och de tilltagande kulturella klyftorna och motsättningarna inom såväl de nordiska samhällena som inom Europas övriga nationalstaterna.

Ett förtätat nordiskt politiskt samarbete över nationsgränserna skulle därvidlag kunna stärka de krafter som i såväl Norden som i övriga Europa kämpar för visionen av ett mångkulturellt samhälle baserat på gränser som överskrids och inte gränser som befästs.

Göran Rosenberg är svensk författare och journalist, tidigare bland annat chefredaktör för månadstidskriften Moderna Tider och USA-korrespondent för Sveriges Television. Han är hedersdoktor vid Göteborgs universitet och författare till en rad böcker, bl. a "Friare kan ingen vara, den amerikanska idén från Revolution till Reagan" (Bonniers 2008) och senast "Ett kort uppehåll på vägen från Auschwitz" (Bonniers 2012).

Frågor

1. Göran Rosenberg förespråkar federalism som en lösning på Europas kris. Medan kritiker har hävdat att federalism är ett hot mot demokratin, säger Rosenberg istället att federationen är "den mest sofistikerade formen av demokrati".

– Vilka är hans argument för det?

2. Rosenberg skriver att en förstärkt nordisk gemenskap kan vara ett steg mot en framtida europeisk federation.

– Vad tror du om tanken att de nordiska länderna borde gå närmare varandra för att i framtiden bli en federation? Reflektera.

– Skulle Sverige få mer eller mindre inflytande i Europa om det fanns en nordisk federation?

Mot en lösning av krisen och en bättre union

Av Erik Berglöf

Det europeiska projektet har förmodligen aldrig varit så nära en katastrof som sommaren 2012. Grekland vandrade på statskonkursens rand och kunde ha tvingats lämna eurosyste­met, Spanien stod i be­våg att ställa in betalningarna. Portugal och Italien stod näst i kö.

Den europeiska centralbankens insatser under sensommaren och hösten 2012 stabiliserade de finansiella marknaderna och gav de politiska ledarna visst andrum men de grundläggande problemen kvarstår. Kortsiktiga sparprogram driver de skuldyngda ekonomierna i södra Europa djupare in i recessionen med lägre skatteinkomster som tvingar till ytterligare nedskärningar – allt med enorma sociala påfrestningar. Ofantliga obalanser har byggts upp i eurosyste­met och den gemensamma finansiella marknaden fragmenteras alltmer. Eurozonens – och ytterst också EU:s - existens står på spel.

Samtidigt reser sig ur askan hoppet om ett nytt Europa med starkare institutioner som kan bättre värna integrationsprocessen och ytterst stärka den demokratiska legitimiteten hos det europeiska projektet.

Det är främst på det finansiella området som det nu finns förutsättningar för ett mer legitimt EU. Den finansiella krisen har eroderat tilltron till de europeiska institutionerna, men den har också visat på bristerna i den nuvarande arkitekturen där nationella reglerare och övervakare haft ansvaret för gränsöverskridande banker.

Starka band mellan bankerna och de politiska eliterna i deras hemländer har försvårat krishanteringen och lett till beslut som gynnar nationella särintressen på bekostnad av det gemensamma europeiska intresset. Svaga banksystem leder till försämrade statsfinansier som i sin tur ytterligare undergräver värdet på de statsobligationer som bankerna ofta tvingas ha i sina balansräkningar. Besluten vid de europeiska ledarnas toppmöten i juni och december 2012 att lägga grunden till en bankunion med en gemensam banktillsyn baserad hos ECB kan bryta denna onda spiral och inleda en ny fas i byggandet av den europeiska unionen.

Kan lösas

Krisen i eurozonen kan fortfarande lösas, men för det fordras att Europas ledare förmår separera två problem: att hantera de kostnader som eurosyste­mets ursprungliga brister förorsakat och att laga själva systemet. För det första problemet krävs betydande överföringar av kapital från långivarländer till länder som ackumulerat stora skulder och vars ekonomier behöver omfattande ekonomiska stimulansåtgärder.

Därav följer inte att dessa transfereringar måste göras permanenta. Eurosyste­met kan fungera väl med endast mycket begränsat delat betalningsansvar kopplat till en bankunion.

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

Detta är huvudpunkterna i det förslag för hur krisen ska lösas som en grupp av 16 europeiska nationalekonomer från de flesta av EU:s stora medlemsländer, inklusive fyra framstående tyska ekonomer av olika politisk färg, presenterade i juli 2012. Utgångspunkten är att en lösning inte bara måste vara hållbar ekonomiskt men också politiskt möjlig att genomföra. Både långivar- och låntagarländer måste kunna acceptera förslagen.

En hållbar plan måste återställa förtroendet för eurosystemet och EU som helhet med trovärdiga löften om en bättre framtid med högre välfärd och mer stabilitet. Den måste stabilisera de räntenivåer som låntagarländerna tvingas betala och bromsa produktionsfallen och ökningen i arbetslöshet. Men för att bryta den negativa spiralen med lägre skatteintäkter och minskad offentlig konsumtion fordras tillväxt. En plan måste också leda till lägre skuldnivåer och minska betalningsobalanserna i systemet. I slutändan måste den ge euron långsiktig trovärdighet - en kris som den vi nu ser får bara inte upprepas.

Alla som var med om att skriva under Maastrichtfördraget som lade grunden till euron har ett ansvar. Alla måste vara med och dela på de kostnader som uppstått till följd av eurons brister och för det massiva krisprogram som fordras för att återfå tillväxt i alla medlemsländer.

Detta innebär inte att alla kostnader ska delas, enskilda länder som Grekland och Spanien måste ta ansvar för politiska och ekonomiska felsteg. Men det straff som marknaderna nu utmäter står inte i proportion till dessa misstag. Utan ett delat betalningsansvar för den nuvarande krisen kommer eurosystemet att spricka.

Mycket att vinna

Det är inget nollsummespel. De ekonomiska och politiska effekterna av ett sammanbrott för euron är av en helt annan storleksordning än kostnaderna för att hantera de nedärvda problemen från eurosystemets brister. Bristen på förtroende mellan långgivare och låntagare i eurosystemet förhindrar parterna att komma överens. Låntagarländerna kan inte trovärdigt lova att de skall vara mer finanspolitiskt ansvarsfulla i framtiden – de kan inte binda framtida väljare.

En lösning på eurokrisen fordrar därför en kombination av insatser, dels för att lösa dagens problem, dels mekanismer som kan förhindra länder från att i framtiden bygga upp nya skuldberg.

Besluten från två EU-toppmöten 2012 utgör steg i rätt riktning men uppfyllde inte alla villkor på en trovärdig plan som kan vända den negativa spiralen i låntagarländerna. De finansiella marknaderna visade t ex i juni snabbt sin misstro och de räntor länderna tvingades betala stabiliserades inte. De ytterligare resurser som lovats till investeringar från EU:s strukturfonder och den europeiska investeringsbanken förslög inte.

Toppmötet i juni presenterade inte heller någon vision för hur eurosystemet skulle fungera i framtiden. Det var istället ECB-chefen Mario Draghis långtgående löften och det nya instrument som

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

banken lanserade i september 2012 som fick räntorna att stabilisera sig - trots att instrumentet aldrig användes.

Bankunion för alla

Toppmötesbesluten gav ändå hopp på en punkt. De europeiska ledarna tog ett första trevande steg mot en bankunion där ansvaret för reglering och övervakning av bankerna åtminstone till en del tas över av de europeiska institutionerna.

Eurozonkrisen har visat att det nuvarande systemet med enbart nationell övervakning inte fungerar. I många länder handlar det om att bryta det osunda beroendet mellan staterna och deras banker. Omstruktureringar blockeras av lokala politiska intressen och bankerna tillåts växa sig så stora att staterna inte har något val annat än att rädda dem när de får problem.

Vid ännu ett toppmöte i oktober beslutade de europeiska ledarna att ECB skulle ges ansvar för övervakning av bankerna, något som inte borde vara kontroversiellt givet de belopp ECB har pumpat in i bankerna. Däremot har de inte kunnat ena sig om de andra två grundpelarna i en bankunion – en bankakut på europeisk nivå och en gemensam europeisk insättarförsäkring. Det går inte att i längden ha ett europeiskt banksystem utan en mekanism på EU-nivå för att ta över och rekonstruera banker i kris. Det brådskar eftersom en central bankakut sannolikt kommer att behövas för att hantera de omedelbara problemen, inte minst i de nu krisdrabbade sydeuropeiska länderna.

En insättarförsäkring är inte lika brådskande men är ändå viktig för stabiliteten. Den skulle som i Sverige kunna baseras på en gemensam fond uppbyggd genom avgifter på bankerna, men den skulle också fordra någon form av delat betalningsansvar, exempelvis via ECB, om kostnaderna för en kris skulle överstiga fondens resurser.

En bankunion får dock inte introducera nya barriärer på de finansiella marknaderna inom EU. Den måste därför göras så öppen som möjligt och ta hänsyn till de mindre medlemsstaterna och alla de länder där eurozonens banker spelar en avgörande roll för kreditförsörjningen. Många mindre EU-medlemmar oroar sig nu för att deras intressen inte kommer att vägas in när avgörande beslut fattas. Det borde vara möjligt att bygga in nya inslag i styrorganen utan att för den skull bryta mot ECB:s styrelses fördragsskyddade roll.

Det förslag som de europeiska ledarna antog ger EU-medlemmar utanför eurozonen möjlighet att ansluta sig men utan att få del av den nya stabilitetsmekanismen ESM. Dessa länders inhemska banker skulle därmed inte ha samma skydd som de eurozon-baserade bankerna. Det regelverk som ESM vilar på tillåter inte att den används för länder utanför eurozonen. Men med politisk vilja borde det vara möjligt att låta icke-medlemmar betala in till mekanismen för att få åtnjuta dess skydd. De länder som väljer att gå med in bankunionen måste också få ta del i beslutsprocessen.

På sikt bör lösningar också hittas för att ge banker i värdländer utanför eurozonen någon form av skydd. Det skulle göra eurozonens banksystem som helhet stabilare och också främja tillväxten i den europeiska periferin. En möjlighet vore att finna ett lösare medlemskap i bankunionen eller ge ECB

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

ett partiellt översynsansvar i utbyte mot någon form av likviditetsstöd. Givet att det finns ett gemensamt intresse borde det gå att finna lösningar.

Bortom bankunion

För att eurosystemet skall fungera på lång sikt måste, som erfarenheterna från sensommaren indikerar, den europeiska centralbanken ECB ta ett ökat ansvar, inte bara för en bankunion, men också fungera som "lender of last resort". En viktig del i dess ökade ansvar vore att ge den nya ekonomiska stabilitetsfonden ESM en banklicens så att den kan låna från ECB. Allt detta kan ske utan att i grunden ändra ECB:s statuter.

Eurosystemets dramatiska kris under sommaren krävde extraordinära åtgärder från alla inblandade, inklusive ECB. Men när väl den akuta krisen hanterats är det i princip bara för en bankunion som det behövs ett utvidgat delat betalningsansvar.

Motståndet vi nu ser i många långgivarländer, inte minst i Tyskland, bottnar i hög grad i en övertygelse att en finanspolitisk union utan en politisk union kommer att leda till enorma överföringar i evinnerliga tider från långgivar- till långtagarländer.

För att vinna stöd för de kortsiktiga krisåtgärderna i de länder som är nettobidragsgivare till EU är det viktigt att tydligt markera att lösningen på eurosystemets kortsiktiga problem inte automatiskt medför sådana långsiktiga betalningsförpliktelser.

Diskussionen om huruvida Europa behöver en mer omfattande fiskal union bör vänta till dess de akuta problemen har lösts.

En bankunion kan återge de europeiska bankerna det förtroende som de så starkt behöver för sin verksamhet. Utan en bankunion är det sannolikt att bankernas gränsöverskridande verksamhet och deras storlek måste kraftigt beskäras, långt utöver vad som nu övervägs på nationell och EU-nivå. Resultatet skulle bli ett mer fragmenterat och mindre konkurrenskraftigt Europa.

En bankunion ger också hopp om en förnyad demokratisk legitimitet för det europeiska projektet. Medborgarna i den Europeiska Unionen har med växande skepsis sett hur makt överförts till europeiska institutioner utan att åtföljas av motsvarande politiskt ansvar. Men de har också med tilltagande indignation följt hur bankerna och deras ledningar kommit mer eller mindre oskadda ut ur krisen samtidigt som skattebetalarna fått bära kostnaderna för deras misstag. De ser hur bankerna vuxit sig så stora och så komplexa att enskilda länder inte längre förmår påverka dem.

En bankunion kan bli en första byggsten i ett mer demokratiskt förankrat EU.

Erik Berglöf från Sverige är chefsekonom vid EBRD (European Bank for Reconstruction and Development, tidigare direktör vid Stockholm Institute of Transition Economics (SITE) och professor vid Stockholm handelshögskola, tidigare assist professor vid Université Libre de Bruxelles och har haft gästpositioner vid de amerikanska universiteten Harvard, Stanford och the Massachusetts Institute of Technology (MIT).

Frågor:

1. Erik Berglöf förespråkar bildandet av en bankunion som del i lösningen på Europas kris. Han avslutar med att skriva att en bankunion "kan bli en första byggsten i ett mer demokratiskt förankrat EU".

– Varför, menar Berglöf, skulle en bankunion göra EU mer demokratiskt?

– Vad tycker du om hans argument?

2. Berglöf skriver att Europa behöver mer ekonomisk tillväxt. Vissa kritiker har hävdade att det är dags att börja ifrågasätta tillväxt som mål, och minska istället för att öka konsumtionen. Det skulle antagligen kräva att vi bygger om skatte- och penningssystem radikalt.

– Är det problematiskt eller viktigt med tillväxt? Reflektera.

Nordens roll i Europas framtid

Av Astrid Thors

Det känns viktigt att försöka sammanfläta framtidsdebatterna om Norden och om EU. Det sker alltför sällan. Bland EU-entusiaster förs ofta en framtidsdebatt – men nu har debatten fått mörkare tonlägen och präglas både av den ekonomiska krisen och en framväxande nationalism och populism. I Norden har vi däremot inte på länge haft en så livlig framtidsdebatt som vi har nu (Gunnar Wetterberg, Johan Strang med flera).

Men hur väl är den nordiska framtidsdebatten förankrad i den politiska verkligheten? Vilken är den politiska viljan att faktiskt satsa på Norden, förutom i försvarssyfte och av tvång inom utrikesförvaltningen? Vi ska vara ärliga och konstatera att drivmedlet till några Norden-debatter säkert är den EU-skepsis som breder ut sig och får nytt syre. Vi ser igen drag av att de som är emot EU, är för nordiskt samarbete.

Det sistnämnda är en ståndpunkt som plågar mig – för jag är övertygad att man kan vara nordist och europé – det har varit min ledstjärna i alla år jag jobbat med europeiska frågor. Samtidigt är de praktiska problemen ibland ändå rätt stora eftersom vi i de nordiska länderna har så många olika lösningar på den europeiska integrationen. Schengen, EU:s passunion, det är där vi alla sitter vid samma bord!

Situationen präglas av en paradox – intresset för vår samhällsmodell och våra sociala och ekonomiska framgångar har igen ökat medan de nordiska länderna fått allt större utmaningar att göra sin röst hörd när nya ekonomiska, geografiska och demografiska maktcentra växer fram.

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

Ett exempel på detta är att varken Island eller Finland senast lyckats att bli roterande medlemmar i FN:s säkerhetsråd. Nederlagen har varit svidande men jag vägrar att tro att nederlaget berott på att det var nordiska länder.

Nordiskt tänkande

Kritiken mot EU i de nordiska länderna gällde i tiden brist på öppenhet, ett demokratiskt underskott och att besluten tas alltför långt från medborgarna, det vill säga bristande respekt för närhetsprincipen.

Som aktiva medlemmar och när vi har varit flera nordiska röster ökade våra möjligheter att verka för öppenhet. Vi kan tacka både nordiska medborgarorganisationer och nordiska europaparlamentariker för avgörande insatser för öppenheten. Det är betydligt lättare idag att följa med vad som händer inom EU och att vid behov ställa beslutsfattarna till svars, än det var när Sverige och Finland blev medlemmar 1995.

Men än finns det att göra inom det området och motståndet mot ökad öppenhet är fortfarande stort i EU-kommissionen.

Det demokratiska underskottet - kunde inte vi komma överens om att erkänna fakta? – är mindre i de nordiska EU-länderna, med den effektiva makt som våra riksdagsutskott EU-udvalget (Danmark), EU-nämnden (Sverige) och Stora utskottet (Finland) utövar. Våra parlament har tillgång till den relevanta informationen, det finns alla möjligheter att skapa debatt om aktuella frågor, och ministrarna kan inte förbinda våra parlament till en viss ståndpunkt utan mandat av dessa riksdagsutskott. Men det finns ett underskott, närmast i de ursprungliga medlemsländerna, vars beslutsordningar inte reflekterar helt att EU kommit att handla om så mycket mera än det ursprungliga kolet och stålet.

Det finns också skäl att rikta kritik mot beredningen av det Europeiska rådets möten. I Lissabonfördraget bestämdes att toppmötets ärenden skall förberedas i det så kallade allmänna rådet. Tanken var givetvis här från vårt håll att det skulle ge en garanti för en ordentlig beredning och bättre möjligheter för parlamentarisk övervakning.

Här har de nya ledarna inte levt upp till fördragen och därför har Finland upprepat sitt förslag att Europeiska rådet bör ha en arbetsordning som ger klara strukturer för hur dessa möten ska beredas.

I framtida konvent om EU:s fördrag finns det vidare fog för en kritisk granskning av EU:s kompetens. Måste hela jordbruks- och fiskeripolitiken höra till EU:s kompetens och därmed all form av subsidiaritetskontroll saknas inom dessa områden? Just de områden är sådana där vi som medborgare och konsumenter retar upp oss på detaljstyrning.

Sant är att närhetsprincipen har förstärkts, åtminstone på papperet, genom det särskilda protokollet fogat till Lissabonfördraget om nationella parlaments kontroll av principens tillämpning. Men hittills har kommissionen som en följd av detta dragit tillbaka ett enda kommissionsförslag, som ingick i det så kallade Monti II-paketet. (Det är möjligt att förslaget ändå ej lett till resultat eftersom det krävde

enhällighet.)

Det finns säkert andra områden där vi borde granska om besluten kunde föras tillbaka till medlemsstaterna. EU-budgetens utformning och storlek avgör t ex givetvis hur mycket av regionalpolitiken som styrs av EU.

Norden kan gå före

Listan på områden där Norden kunde vara förtrupp utan särskilda fördragsarrangemang kunde bli lång, men jag vill här bara nämna några aktuella frågor:

a) Samarbete inom utrikesförvaltningen, medborgartjänsterna.

Samarbete på detta område har intensifierats betydligt i Norden, möjligen mer av tvång än av kärlek. EU:s utrikestjänst har inte ifråga om medborgartjänster fått de verktyg som man skulle behöva och kommer inte kunna behandla visum, uppehållstillstånd, mm. Det finns ett starkt motstånd i vissa länder men de nordiska länderna borde komma överens om att man t ex skulle kunna organisera ett samarbete för att ta emot varandras uppehållstillståndsansökningar. På det sättet kan vi visa vägen för EU.

b) Forskning.

Inom forskningen borde vi vara en verklig förtrupp. Vi borde uppenbart samordna våra positioner mycket mera, marknadsföra oss gemensamt och verkligen öppna våra forskningsprogram, forskningsanställningar mm för alla från de nordiska länderna. En gemensam högskoleantagning kunde också vara aktuell- vilket debatterats i Nordiska rådet. EU har eftersträvat något liknande i ett tiotal år för det så kallade Europeiska forskningsområdet men det är långt mellan ord och verkställighet.

c) Fri rörlighet.

Den fria rörligheten inom EU kan nästan sägas vara allvarligt hotad. Flera länder för fram förslag om begränsning av Schengen-området. Tilliten mellan EU-länderna finns inte. Samtidigt är just rörligheten en verklig framgångshistoria för de nordiska länderna. Vi hade genomfört passunionen årtal innan EU-länderna nått samma framgång. Den fria rörligheten har medfört ett ytterligare behov av att utveckla reglerna om att samordna pensioner och beskattning.

När den nordiska passfriheten trädde ikraft fick vi en stor exodus från Finland vilket de facto är en av orsakerna till att Finland är det/ ett av de länder i Europa som har de största demografiska utmaningarna, dvs. den mest problematiska försörjningskvoten.

Flyttning har idag en annan karaktär än den hade på 1950-talet – den unga generationen utgår ifrån att man flyttar många gånger under yrkeskarriären. Till detta är varken våra nordiska eller EU:s samordningsregler anpassade.

Också här måste Norden vara en förtrupp men att kunna göra det förutsätter politisk vilja – finns den? Vi talar här om samma saker vi jobbat med i gränshinderfrågorna och här har ofta det nationella intresset och bekvämligheten satts främst.

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

Nordiskt mod att gå sin egen väg

På uppmaning av både Nordiska Rådet och arbetsministrarna inleddes för några år sedan ett arbete att revidera reglerna om den nordiska arbetsmarknaden men man tyckte sig finna EU-rättsliga hinder. Det ansågs inte möjligt att ingå ett nytt nordiskt avtal på områden där EU har kompetens. Även inom andra områden där EU-rätten förnyats har de nordiska ministrarna fått kämpa för att gamla, gällande nordiska avtal skall få existera.

Jag kan inte låta bli att undra, om vi a) är för ängsliga eller b) saknar fantasi att göra våra avtal så att de kunde fungera också i ett läge när vi alla, förutom Färöarna och Grönland är del av EU:s inre marknad. Hur är det möjligt att det Prümavtalet för polisiärt samarbete kunde ingås utanför EU-ramarna fast just polissamarbetet är en del av EU-fördragen?

Samtidigt hittar vi till vår förvåning en artikel 350 i Fördraget om Unionens funktionssätt, som säger att bestämmelserna i fördragen inte ska hindra förekomsten och genomförandet av de regionala unionerna mellan Belgien och Luxemburg samt mellan Belgien, Luxemburg och Nederländerna, i den mån syftena med dessa regionala unioner inte uppnås genom tillämpningen av fördragen. De regionala unioner som här avses är den organisation som grundats 1921 och som man inte i tiderna ville äventyra genom EEC. Enligt den rättspraxis som finns får inte detta "det intensiva samarbetets" laboratorier äventyra grundfördragets bestämmelser eller vara diskriminerande mot övriga EU.

Om det blir aktuellt med större fördragsändringar och ett nytt konvent sammankallas, vore det inte dags att pröva om detta slag av bestämmelse skulle vara möjlig att införa för andra regioner, för Norden? Lekte någon med denna tanke när Finland, Sverige och Norge förhandlade om medlemskap i början av 1990-talet?

Det är dags att förnya våra doktriner på detta område – men också vårt tänkande. Det finns områden där vi kan göra nordiska avtal på ett nytt sätt, utgående från att de senare kan öppnas för andra länder inom EU, men utanför Norden. Det är också ett sätt att vara förtrupp i EU.

Nordiska modellen i EU

Det verkar också uppenbart att det finns områden där det sannolikt inte finns förutsättningar att först samarbeta i Norden och sedan utvidga samarbetet till hela EU. Jag tänker då på finansiering av socialförsäkringar och pensioner.

Inledningsvis beskrev jag att det finns en stor beundran för vår nordiska välfärdsmodell och vi beskriver den gärna för omvärlden – hur vi har fungerande skolor, social mobilitet och stor företagsamhet. Men beskriver vi det som är minst lika centralt för den nordiska modellen – social trygghet och service baserat på boende?

Andra EU-länder har inte denna kraftigt rättighetsbaserade ordning, där var och en har rätt till en trygghet för att han bor i landet, inte för att du anslutit dig till någon särskild kassa. I många

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

förhandlingar inom EU har det saknats förståelse för vår sociala modell. Det finns experter som frågar sig om det går att upprätthålla denna del av vår modell, i ett EU där förbudet mot diskriminering på grund av nationalitet är mycket starkt. Detta är en utmaning som bör lösas.

Samtidigt upplever allt fler medborgare gränshinder som uppkommer på grund av finansieringen av den sociala tryggheten. Skulle ett sätt att undanröja hindren vara att skapa en verkligt gemensam finansieringsordning för pensioner och för den offentliga sociala försäkringen? Det är det effektivaste sättet att undanröja motstridande tolkningar och det skulle vara en logisk följd av att vår arbetsmarknad och vårt näringsliv är så ihopkopplade.

Det är en utopisk idé och det faktum att vi inte har en gemensam valuta försvårar givetvis, men det skulle ur finländsk synvinkel vara rättvist eftersom många ungdomar som borde vara här och betala pensioner och service, idag verkar i Sverige.

Nordens globala röst

Det betonas många gånger starkt att EU är en värdegemenskap. Sett från länder utanför EU förefaller det säkert på det sättet – vi är en kontinent där individens frihet är central, där de klassiska medborgerliga rättigheterna hyllas och där vi utvecklat starka regler mot diskriminering på grund av språk, ras, etnisk tillhörighet eller kön.

Trots detta, senast i samband med de senaste utvidgningarna, har vi sett att det också finns stora skiljelinjer i EU. Det gäller t ex åtgärder mot diskriminering på basis av sexuell läggning, det gäller rättsstatsprincipen, det gäller den tidigare omtalade öppenheten, det gäller jämställdheten mellan könen och barnets självständiga rättigheter.

Idag, efter ytterligare utvidgningar av EU och med ett fortsatt krav på enhällighet i EU:s utrikespolitik finns en risk att vissa av de nordiska frågorna kommer fram sämre i globala sammanhang. EUs linje blir den minsta gemensamma nämnaren – så det hänger på Norge och Island att framföra traditionella nordiska uppfattningar.

Här känns valet lite som mellan Schylla och Carybdis – EU är starkt i utrikespolitiken om vi talar med en röst – men om budskapet försvagas – vad är då vitsen? Denna svåra ekvation kräver också en lösning.

Astrid Thors är ledamot av Finlands riksdag för Svenska Folkpartiet, tidigare europa- och invandringsminister och ledamot av Europaparlamentet, tidigare ordförande för Svenska Finlands folkting och ordförande för Finlands Flyktingrådgivning.

Frågor:

1. Astrid Thors skriver att vissa frågor kunde vara överstatliga inom EU medan andra, som exempelvis jordbruk-, fiskeri och regionalpolitik kan återföras till nationerna. Thors menar också

att det inte behöver vara någon motsats mellan ökat samarbete i Norden och i EU. Hon förespråkar att Norden ska "gå före" och samarbeta ytterligare inom tre områden; utrikesförvaltning, forskning och fri rörlighet.

– Vore det bra att samarbeta mer i Norden? Finns det nackdelar med ökat samarbete som skribenten inte tar upp?

2. Astrid Thors skriver om att många betonar EU som värdegemenskap och att det utifrån sett kan se ut som om vi talar med en röst om icke diskriminering, mänskliga rättigheter och jämställdhet. Samtidigt finns det en risk att EU fungerar som en klubb där man talar utifrån minsta gemensamma nämnare, vilket betyder att EU inte blir lika tuffa i sina krav som en nation kan vara. Thors skriver "EU är starkt i utrikespolitiken om vi talar med en röst – men om budskapet försvagas vad är då vitsen?"

– Vad tror du om detta? Blir Sverige starkare eller svagare av att samordna sin utrikespolitik med övriga EU? Vilka fördelar och nackdelar kan finnas?

2. Interaktiv övning

Denna övning syftar till att på ett engagerande vis fördjupa sig i EU: s arbete och testa sina ståndpunkter och värderingar. Eleverna får för en timme all makt över EU: s årsbudget. De ska själva prioritera vilka områden som ska väga tyngst. Ska forskning och teknisk utveckling få mer pengar än arbetet för att förebygga terrorism? Vad ska få kosta mest, bevarandet av naturresurser eller folkhälsofrågor?

[Bestäm över EU: s pengar!](#)

3. Berätta om ditt EU

Denna övning är direkt länkad till projektet FuturEurope. Här får eltagarna en unik chans att göra sina röster hörda kring Europas framtidsfrågor. FuturEurope syftar till att skapa en mångsidig dialog om Europas framtid och utmaningar, som engagerar människor i olika åldrar och från olika håll i samhället. På vår blogg publiceras kontinuerligt inlägg i debatten. Vissa av dessa bidrag kommer att väljas ut när vi i slutet av 2013 sammanställer en Medborgarskrift om Europas framtid och utmaningar. Skriften kommer att publiceras för ledande beslutsfattare och politiker.

Genom denna övning inspireras deltagarna att utifrån föreslagna frågeställningar skriva textbidrag till FuturEuropes blogg, bidrag som kommer få bred spridning i vårt nätverk och vara med i urvalet till skriften. Frågeställningarna fokuserar på arbetslöshet, demokrati, eurokrisen och klimatfrågor.

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

Valet till Europaparlamentet kommer att hållas någon gång mellan den 22 och 25 maj år 2014. Vi vill inspirera dig som går i gymnasiet att delta i debatten om framtidens Europa. Skriv/fota/måla eller hitta ett annat uttrycksätt för att illustrera Europas utmaningar. Publicera det sedan hos oss på www.myfutureeurope.wordpress.com. Vi kommer att välja ut ett tiotal texter och bilder för publicering i vår medborgarskrift med svenska röster om Europas framtid.

Övningarna nedan kan användas som inspiration för dig som vill delta i vår skrift om framtidens Europa, de kan också ligga till grund för diskussion och workshoparbete i din klass.

Hur ska vi förbättra den demokratiska förankringen i EU?

På nyheterna diskuteras Europakrisen (också kallad skuldskrisen eller Eurokrisen) flitigt. I media kan vi följa hur nya kristoppmöten hålls mellan medlemsländernas stats- och regeringschefer. Däremot ser vi inte lika ofta debatter lokalt om hur vi vill att framtidens Europa ser ut.

Frågor att fundera på:

- Vilka risker finns det om människor inte är delaktiga i debatten om Europa?
- Hur kan vi öka delaktigheten hemma i vår skola/kommun/stad?
- Går det att påverka politiken? Hur, i så fall?
- Vilka politiska frågor kräver gemensamma beslut i EU?
- Finns det viktiga skäl att samarbeta genom EU? Exempelvis miljö, fred, handel eller något annat?

Hur ska vi lösa den ekonomiska krisen?

Europa står mitt i sin allvarligaste ekonomiska kris sedan 1930-talet. Det finansiella systemet riskerar kollaps, ekonomierna är i många fall i recession och i vissa fall i depression. Allt fler länder drabbas av massarbetslöshet och social oro. Krisländerna avlöser varandra i rampljuset och vi har nya spänningar mellan nord och syd.

I den ekonomiska debatten framträder just nu ett antal huvudlinjer. En huvudlinje i debatten går ut på att problemen bäst löses med hjälp av tuffare kontroll och efterlevnad av reglerna inom stabilitetspakten, dvs. EU:s finanspolitiska regelverk som gäller för de länder som infört euron. Detta för att undvika att länder går i konkurs eller stora lånekaruseller av typen Grekland (även Frankrike och Tyskland har brutit mot reglerna för storleken på budgetunderskottet).

Ett annat argument är att själva arkitekturen för Europasamarbetet måste göras om. De som för fram denna åsikt pekar på att flera länder som följt budgetreglerna ändå är i kris, som Spanien och Irland. Här finns det en kritik mot åtstramningspolitiken, som man hävdar har inneburit ökad arbetslöshet. Kritikerna mot åtstramningarna menar att staternas sparande innebär att tillväxten skadas och att det gör att länderna aldrig kommer ur det ekonomiska krisläget.

Frågor att fundera på:

FuturEurope

Nordic perspectives on future Europe

- Vad är, enligt dig, orsaken till den ekonomiska krisen i Europa?
- Vilka lösningar finns det? Dela gärna in lösningarna på kort och lång sikt.
- Borde finansmarknaden regleras mer? Hur?
- Borde länder lämna, stanna eller gå in i valutasamarbetet?

Hur bryter vi arbetslösheten i Europa?

25 miljoner människor i Europa är arbetslösa och antalet väntas stiga framöver. Den unga generationen är särskilt hårt drabbad. Närmare 5,5 miljoner unga, upp till åldern 25 år, är arbetslösa. Inte på femton år har arbetslösheten i Euroländerna varit så hög som nu. De senaste årens ekonomiska politik har misslyckats med att skapa tillräckligt med jobb och en rimlig fördelning av inkomsterna. Arbetslösheten slår hårt mot vår kollektiva europeiska självkänsla.

Frågor att fundera på:

- Varför är så många människor arbetslösa, vad är de bakomliggande orsakerna till de allt för få jobben och vilka lösningar finns det?
- Går det att koppa samman miljöhot och arbetslöshet till möjliga nya jobb, så kallad hållbar tillväxt? Hur i så fall?
- Är det problematiskt med tillväxt, borde vi eftersträva något annat?
- Eller är det viktigt med tillväxt? Varför?

Hur når vi enade mål i klimatförhandlingarna?

EU:s ledare har kommit överens om flera klimatmål som ska uppnås före 2020. De kallas "20-20-20-målen" och ska:

- minska EU:s växthusgasutsläpp med minst 20 procent jämfört med 1990 års nivå,
- öka andelen energi från förnybara energikällor till 20 procent,
- minska energiförbrukningen med 20 procent jämfört med de beräknade nivåerna.

Samtidigt är de flesta medvetna om att det krävs mer om för att minska de värsta skadeverkningarna av klimathotet. EU har lovat att minska sina utsläpp med 30 procent om andra stora ekonomier förbinder sig att göra detsamma. Just nu pågår förhandlingar inom ramen för FN.

Detta illustrerar utmaningen inom klimatpolitiken. Klimathotet är på var mans läppar, ändå lyckas varken stater, unioner eller världskonferenser enas om tydliga klimatmål.

- Hur minskar vi klimatutsläppen i Europa?
- Är det bra av EU att lova ökat ansvar med 30 procent minskning om andra gör detsamma?
- Är målen 20-20-20 bra eller borde EU ha högre procentmål, eller kanske lägre?
- Hur rimmar mindre utsläpp med diskussionen om fler jobb, är det motsägelsefullt eller kan det kombineras?